

Autoreferat

1. Imię i Nazwisko: Krzysztof Kopiński
2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/ artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

- stopień naukowy magistra, Wydział Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w zakresie specjalność ogólnohistoryczna, 1998 r.

- dwusemestralne Podyplomowe Studium Archiwistyki organizowane w Instytucie Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, 2000 r.

- trzyletnie Podyplomowe Studium Programowania i Zastosowań Komputerów organizowane na Wydziale Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, 2001 r.

- stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie historii nadany uchwałą Rady Wydziału Nauk Historycznych UMK, 2004 r. Tytuł rozprawy: „Gospodarcze i społeczne kontakty Torunia z Wrocławiem w późnym średniowieczu”.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/ artystycznych.

1 kwietnia 1998 - 30 września 2007 r. - Archiwum Państwowe w Toruniu (stanowiska: młodszy archiwista - 1998, archiwista 1998-2001, starszy archiwista 2001-2007), od 2000 r. byłem samodzielnym pracownikiem prowadzącym nowopowstałą wtedy Pracownię Informacji i Ewidencji Archiwalnej.

1 października 2007 - do chwili obecnej - adiunkt, początkowo w Zakładzie Archiwistyki UMK, a po zmianach organizacyjnych adiunkt w Zakładzie Źródłoznawstwa i Edytorstwa UMK.

4. Wskazanie osiągnięcia* wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

a) (autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa),

1. K. Mikulski, K. Kopiński, *Herbarz patrycjatu toruńskiego*, t. 1, Toruń 2008, ss. 302, wyd. Towarzystwo Miłośników Torunia & Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa Stowarzyszenie Wyższej Umiejętności „Dom Organizatora”.
2. *Glosarium wyrazów i zwrotów ze średniowiecznych źródeł pruskich*, oprac. K. Kopiński, J. Tandecki, Toruń 2011 (Fontes TNT 104), ss. XLIV, 416, wyd. Towarzystwo Naukowe w Toruniu.
3. K. Kopiński, „*Księgi pruskie w Internecie*” - projekt finansowany przez Fundację na rzecz Nauki Polskiej, *Studia Źródłoznawcze* 49(2011), s. 143-153.
4. K. Kopiński, *Die Preussischen Bücher im Internet – ein Projekt der Stiftung für die Polnische Wissenschaft und der Wissenschaftlichen Gesellschaft zu Thorn*, [w:] *Editionswissenschaftliche Kolloquien 2009. Zahlen und Erinnerung. Von der Vielfalt der Rechnungsbücher und vergleichbarer Quellengattungen*, hrsg. v. H. Flachenecker und J. Tandecki, Toruń 2010, s. 33-44, wyd. Towarzystwo Naukowe w Toruniu.
5. K. Kopiński, *Geschichtsquellen auf polnischen Internetseiten*, [w:] *Editionswissenschaftliche Kolloquien 2005/2007. Methodik - Amtsbücher, Digitale Edition - Projekte*, hrsg. M. Thumser, J. Tandecki, unter Mitarbeit v. A. Thumser, Toruń 2008, s. 193-204, wyd. Towarzystwo Naukowe w Toruniu.
6. K. Kopiński, *Eine Datenbank zu den Stadtbüchern von Thorn und Danzig*, [w:] *Editionswissenschaftliche Kolloquien 2005/2007. Methodik - Amtsbücher, Digitale Edition - Projekte*, hrsg. M. Thumser, J. Tandecki, unter Mitarbeit v. A. Thumser, Toruń 2008, s. 65-72, wyd. Towarzystwo Naukowe w Toruniu.
7. *Księga ławnicza Starego Miasta Torunia (1456-1479)*, wyd. K. Kopiński, J. Tandecki, Toruń 2007 (Fontes TNT 99), wyd. Towarzystwo Naukowe w Toruniu.
8. *Księgi Młodego Miasta Gdańska 1400-1455 [1458-1459]*, wyd. K. Kopiński, P. Oliński, Toruń 2008 (Fontes TNT 100), wyd. Towarzystwo Naukowe w Toruniu.
9. *Księga kamlarii miasta Torunia z lat 1453-1495*, wyd. K. Kopiński, K. Mikulski, J. Tandecki, Toruń 2007 (Źródła do dziejów średniowiecznego Torunia, cz. 3), Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
10. *Protokoły Sejmiku Generalnego Prus Królewskich*, t. 3: (listopad 1530-październik 1535), wyd. M. Biskup, K. Kopiński, P. Oliński, J. Tandecki, Toruń 2010 (Fontes TNT 102), wyd. Towarzystwo Naukowe w Toruniu.

11. K. Kopiński, J. Tandecki, *Kontrybucja, supliki, skargi i sprawy poruszane w Malborku w 1531 r. (uzupełnienie recessu Sejmiku Generalnego Prus Królewskich z 8 maja)*, [w:] *A Pomerania ad ultimas terras. Studia ofiarowane Barbarze Popielas-Szultce w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*, red. J. Sochacki, A. Teterycz-Puzio, Słupsk 2011, s. 245-266, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej w Słupsku.

b) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Wskazane jako osiągnięcia naukowe publikacje są pracami z zakresu nauk pomocniczych historii, głównie źródłoznawstwa, edytorstwa źródeł historycznych i archiwistyki.

W latach 2007 - 2010 współwydawałem cztery duże edycje źródłowe. W kolejności chronologicznej zacząć należy od *Księgi ławniczej Starego Miasta Torunia (1456-1479)* opublikowanej wspólnie z prof. dr hab. Januszem Tandeckim w 2007 r. Rękopis wspomnianej księgi ławniczej Starego Miasta Torunia był trzecim woluminem z tej serii wydanym drukiem. Pierwszą księgę ławniczą Starego Miasta Torunia wydał w 1936 r. Kazimierz Kaczmarczyk, a następnie w latach 1992-1993 została udostępniona drukiem księga ławnicza Starego Miasta Torunia z lat 1428-1456. Przechowywana w Archiwum Państwowym w Toruniu księga ławnicza z lat 1456-1479 jest bardzo ważnym źródłem do dziejów miasta i regionu zawierającym wiele danych dotyczących życia Torunia, Pomorza i Polski (wojna trzynastoletnia), których przynajmniej w badaniach historii Prus i miast z tego okresu nie sposób nie uwzględnić. Do większości z zawartych w źródle faktów łatwo można dotrzeć poprzez załączone na końcu publikacji indeksy: rzeczowy oraz osobowy i geograficzny. W tym miejscu ogólnie tylko można podkreślić, że w opublikowanej księdze spotyka się m.in. wiele informacji o stanie majątkowym poszczególnych mieszczan, ich więzach rodzinnych, podziałach majątkowych, długach oraz ich oprocentowaniu i zabezpieczeniu, opiece nad małoletnimi i osobami starszymi, czynszach, rentach, kupnie i sprzedaży nieruchomości itp. Ciekawe są też wpisy o pochodzeniu z prawego, małżeńskiego łoża, wyroki w sprawach karnych, a także decyzje innych sądów wpisywane do publikowanej księgi, przekazywanie majątku do „wiernych rąk” oraz postępowanie z dobrami tzw. „martwej ręki”, zastrzeżenia dożywotniego mieszkania i utrzymania, jak również sprawy związane z zabezpieczeniem

opieki i spadku należnego nieletnim. Sporo przekazów ilustruje kulturę materialną ówczesnych mieszczan, wśród których do najcenniejszych zalicza się różnego rodzaju spisy z wykazami uzbrojenia, biżuterii, sprzętów codziennego użytku, ubiorów itp., a także wpisy dotyczące legatów na rzecz miejscowych kościołów, szpitali i bractw, m.in. bractwa ubogich. Kolejne problemy, które można naświetlić na podstawie tego źródła dotyczą spółek handlowych i ich interesów oraz rozliczeń pomiędzy udziałowcami. Wiążą się z nimi również zagadnienia różnego rodzaju pożyczek pod zastaw nieruchomości i ruchomości oraz na procent, a także kupno i sprzedaż rent wieczystych i dożywotnich. Nie można tu też pominąć transakcji kupna i sprzedaży licznych dóbr na wsi oraz ogrodów, sadów czy winnic. Na odrębną uwagę zasługują też częste wzmianki o różnych budynkach publicznych, mieszkalnych, gospodarczych itp., niekiedy z informacjami o ich wspólnych dachach, rynkach czy studniach. Przy tej okazji nie można nie wspomnieć, że przekazy te są często powiązane z informacjami dotyczącymi nazewnictwa ulic oraz usytuowania poszczególnych kamienic, bud, ław i studni oraz ogrodów. Księga dostarcza również sporo innego, interesującego materiału do rozwoju przestrzennego miasta i jego przedmieść, w szczególności jego topografii. W końcu należy zaznaczyć, że opublikowana księga jest kapitalną skarbnicą wiedzy o mieszkańcach Torunia i jego przedmieść, a także niektórych gościach i okolicznym rycerstwie. Występują w niej również wzmianki o licznych duchownych zakonnych i świeckich, a także innych osobach mających rodzinne lub handlowe kontakty z torunianami. Wskazać tutaj można na powiązania z takimi ośrodkami i regionami Europy jak: Anglia, Flandria, Miśnia, Westfalia, Bratysława, Frankfurt nad Odrą, Hanower, Lipsk, Lubeka, Lwów, Lynn, Magdeburg, Norymberga, Ołomuniec, Rzym i Stralsund. W księdze jest także mowa o podróży do Turcji. Na osobną uwagę zasługują wiadomości dotyczące ludności polskiej, której imiona i nazwiska wskazują na stałą polonizację Torunia od lat pięćdziesiątych XV w. Niemniej istotna była metoda wydawnicza zastosowana w trakcie przygotowywania źródła do druku. Tekst źródła wydany został w całości, bez żadnych skrótów. Zachowano też generalnie pierwotny układ wpisów, uwzględniając jedynie – sygnalizowane zawsze przypisami tekstowymi - znaki pisarskie, wskazujące na konieczność przesunięcia niektórych słów, zwrotów czy zapisek. Każda zapiska w księdze została oznaczona numerem. Numeracje tę stosowano konsekwentnie także przy oznaczaniu przypisów tekstowych, rzeczowych oraz skorowidzów. Pisownię źródła pozostawiono w zasadzie bez zmian, nie korygując błędów ortograficznych i gramatycznych, a jeśli je

poprawiano to sygnalizowano to w przypisie tekstowym. Przy redakcji przekazu źródłowego wprowadzono też nieznaczne ujednolicenia i uproszczenia.

W tym samym 2007 r. opublikowałem wspólnie z prof. dr hab. Krzysztofem Mikulskim i prof. dr hab. Januszem Tandeckim *Księgę kamlarii miasta Torunia z lat 1453-1495*. Przechowywany w Archiwum Państwowym w Toruniu rękopis jest bardzo ważnym źródłem do dziejów miasta i analogicznie jak wydane wcześniej toruńskie księgi rachunkowe zawiera wiele danych do opracowania licznych zagadnień z życia Torunia, regionu i Polski (w II połowie XV wieku). Do większości z zawartych w tym źródle faktów również łatwo można dotrzeć poprzez załączone na końcu publikacji indeksy: rzeczowy oraz osobowy i geograficzny. W opublikowanym źródle spotyka się m.in. wiele informacji o stanie majątkowym poszczególnych mieszczan, ich więzach rodzinnych, długach oraz ich oprocentowaniu i zabezpieczeniu, czynszach, rentach, kupnie i sprzedaży ruchomości i nieruchomości itp. Interesujące są także różne wykazy szosu i pogłównego, liczne informacje o wierzytelnościach mieszczan toruńskich i ich spłatach, konfiskatach przez radę nieruchomości, dochodach Torunia z akcyzy, wydatkach miasta na koszty różnych poselstw, rozliczeniach długów miejskich itp. Tekst księgi nie jest jednorodny, jednak wydawcy opublikowali go w układzie oryginalnym, w całości, bez jakichkolwiek opuszczeń czy skrótów, uwzględniając jedynie wskazówki pisarzy dotyczące konieczności połączenia niektórych mniejszych jego fragmentów. Skupiono również w kilku przypadkach w jedną całość te części rozliczeń, które pisarz z braku miejsca dopisał na stronach sąsiednich. Tylko sporadycznie poszczególne części księgi mają oryginalne tytuły. Dlatego, dla ułatwienia korzystania z publikacji, cały tekst przekazu został – zgodnie z zawartością treściową – w miarę możliwości podzielony przez wydawców na mniejsze, ponumerowane od 1 do 40 grupy rzeczowe, z których każda dodatkowo została opatrzona krótkim regestem.

W książce *Herbarz patrycjatu toruńskiego*, t. 1, z 2008 r. przygotowanej wspólnie z prof. dr hab. K. Mikulskim szeroko wykorzystana została zarówno wspomniana *Księga ławnicza Starego Miasta Torunia (1456-1479)* jak i *Księga kamlarii miasta Torunia z lat 1453-1495*. Herbarz nawiązuje swym tytułem do opublikowanej kilkadziesiąt lat temu pracy Mariana Gumowskiego (*Herbarz patrycjatu toruńskiego*, Toruń 1970), który próbował zestawiać wizerunki herbów i dzieje toruńskich rodzin patrycjuszowskich. Przedsięwzięcie to przerosło jednak autora, który nie zdecydował się na wydanie herbarza za życia. Dopiero po śmierci Gumowskiego w gronie jego współpracowników uznano za celowe upowszechnienie

badania zmarłego poprzez druk pozostawionego brulionu. W herbarzu Gumowskiego roi się od błędów, polegających na nieuzasadnionym źródłowo łączeniu różnych rodzin ze sobą (przykład rodziny von Linde), myleniu osób i przydawaniu im niewłaściwych dat życia oraz urzędów, wreszcie niezgodnym z przekazami źródłowymi blazonowaniu herbów. W ostatnich latach badania nad toruńską prozopografią i genealogią mieszczańską w średniowieczu znacząco się rozwinęły, co umożliwiło opracowanie na nowo i wydanie w 2008 r. wspomnianego *Herbarz*. Znalazły się w nim hasła dotyczące najwybitniejszych rodzin średniowiecznego patrycjatu toruńskiego. Punkt ciężkości opracowania spoczywa na analizie ich genealogii, jednak ze szczególnym uwzględnieniem herbów zachowanych dla większości prezentowanych familii. Trudno rozstrzygnąć, czy rodziny dla których herbów nie ustalono, nie posiadały ich w ogóle, czy jest to tylko wynik stanu zachowania źródeł. Umieszczenie biogramów tych rodzin było jednak ważne dla ukazania pełni związków genealogicznych oraz roli społecznej i politycznej patrycjatu toruńskiego w dziejach miasta, regionu i średniowiecznej Europy.

Swoje doświadczenia w zakresie edycji źródeł pogłębiałem przygotowując do druku i następnie publikując wspólnie z dr hab. Piotrem Olińskim dwie księgi Młodego Miasta Gdańska z lat 1400-1455 [1458-1459] to jest księgę rady z lat 1400, 1404-1455 [1458-1459] oraz księgę przyjęć do prawa miejskiego Młodego Miasta Gdańska 1400-1455 (oba rękopisy przechowywane są w Archiwum Państwowym w Gdańsku). Opublikowana księga rady zawiera szczególnie cenne materiały do badań nad przeszłością Młodego Miasta Gdańska. Przede wszystkim rozszerza ona naszą wiedzę na temat ustroju miasta i jego patrymonium. Ponadto na uwagę zasługują zawarte w niej informacje na temat elit władzy oraz struktury społecznej i gospodarczej wspomnianego ośrodka nowomiejskiego. Przeważająca część zapisek dotyczy spraw finansowych, pośród których należy wymienić wzmianki na temat pożyczek, sprzedaży i zakupu posiadłości przez radę miejską, długów rady i pojedynczych mieszczan, wynagrodzenia robotników miejskich, czy czynszów z posiadłości miejskich, w tym dzierżaw. Materiał zawarty w tym źródle ilustruje również sprawy czynszów opłacanych przez mieszczan z nieruchomości na terenie miasta (m. in. z folwarku miejskiego oraz dla kościoła) i rent. Szczególnie interesujące są zapisy na temat rozliczeń finansowych dokonywanych po śmierci mieszczan, czy też wzmianki na temat zapewnienia sobie dożywocia. Ważne miejsce zajmują w niej kwestie rozliczeń majątku osieroconych małoletnich. Ciekawe są też wzmianki na temat poręczeń dokonanych przed radą Młodego

Miasta Gdańska. Na odrębną uwagę zasługują również wpisy na temat zakupu i produkcji dużych ilości cegieł i dachówek.

Na szczególną uwagę zasługują również wzmianki na temat budynków publicznych (m. in. ratusz, więzienie), domów oraz zabudowań gospodarczych. Na podstawie wpisów zawartych w księdze można również naświetlić rozwój terytorialny patrymonium miejskiego Młodego Miasta Gdańska. Wspomnieć również trzeba o pojedynczym recesie stanów Prus Krzyżackich oraz statucie cechu rzeźników Starego Miasta Gdańska i Młodego Miasta Gdańska, które zostały wpisane do opublikowanej księgi. Nie można pominąć również materiałów informujących o kulturze materialnej. Należy tutaj również wspomnieć o wykazie sprzętów znajdujących się w ratuszu, za które odpowiedzialni byli czeladnicy, oraz spisie uzbrojenia należącego do miasta. Opublikowana księga jest również kopalnią wiedzy o mieszkańcach Młodego Miasta Gdańska i jego patrymonium. Spotykamy więc w niej m. in. bakałarzy z Młodego Miasta Gdańska, pisarzy miejskich oraz sołtysów z okolicznych wsi. Ponadto są w niej wzmianki na temat gdańskich szpitali Św. Ducha, Wszystkich Aniołów oraz domu ubogich św. Elżbiety. W księdze występują również duchowni świeccy i zakonni oraz osoby związane z kościołem – wzmiankowane jest bractwo księży przy kościele Najświętszej Marii Panny w Głównym Mieście Gdańsku, bractwo księży w Chojnicach, wityrkowie gdańskiego kościoła św. Bartłomieja, benedyktyнки z Chełmna i ich proboszcz, biskup z Włocławka, zakon Marii Dziewicy z góry Karmel, zakonnice z Królewca, karmelici i kartuzi. Wreszcie w źródle tym wymienione są gdańskie kościoły św. Bartłomieja, św. Jakuba, św. Jana, św. Jerzego i Najświętszej Marii Panny. Należy tutaj podkreślić powiązania omawianego ośrodka miejskiego z miastami pruskimi Braniewem, Chojnicami, Elblągiem, Królewcem i Ostródą, oraz wskazać na kontakty z tak dużymi miastami jak Lubeka, Rzym i Wismar. Osobno należy wspomnieć o żywych związkach Młodego Miasta Gdańska z mieszczanami z Głównego Miasta Gdańska i Starego Miasta Gdańska. Pośród obcych występujących w Młodym Mieście Gdańsku należy wskazać również Żyda.

Druga z wydanych ksiąg zawiera wykazy przyjętych do prawa miejskiego Młodego Miasta Gdańska w latach 1400-1455. Znalazło się w niej łącznie 3252 wpisów dotyczących różnych osób. W przypadku części wpisów obok imienia i nazwiska, względnie samego imienia lub samego nazwiska nowoprzyjętego, znalazły się informacje o jego ojcu, rodzeństwie, współmałżonku, sprawowanej wcześniej funkcji, zawodzie, pochodzeniu i narodowości. Ponadto w kilkudziesięciu przypadkach przy danych dotyczących osoby

wpisanej do księgi znalazła się informacja, że była ona mieszczaninem lub mieszczką. Do prawa miejskiego przyjęta została również duża liczba kobiet. Niekiedy jeden wpis odnosił się do większej liczby osób. W przygotowaniu tekstów ksiąg gdańskich do druku korzystano z sugestii znajdujących się w pracy A. Wolffa (*Projekt instrukcji wydawniczej dla pisanych źródeł historycznych do połowy XVI wieku*, *Studia Źródłoznawcze*, t. 1, 1957, s. 177-180) oraz z części zaleceń opracowanych przez Waltera Heinemeyera, *Richtlinien für die Edition mittelalterlichen Amtsbücher*, [w:] *Richtlinien für die Edition Landesgeschichtlicher Quellen*, hrsg. v. W. Heinemeyer, Marburg-Köln 1978, s. 18-23. Ponadto wykorzystano również propozycje edytorskie Karola Górskiego i Mariana Biskupa stosowane przy edycji *Akt Stanów Prus Królewskich (t. 1-2, Toruń 1955-1957)*. Zastosowana metoda wydawnicza potwierdziła przede wszystkim wartość doświadczeń edytorskich wypracowanych w ubiegłym stuleciu w ośrodku toruńskim.

W 2010 r. ukazał się drukiem 3 tom *Protokołów Sejmiku Generalnego Prus Królewskich, (listopad 1530-październik 1535)*, który wydałem wspólnie z prof. dr. Marianem Biskupem, dr hab. P. Olińskim i prof. dr hab. J. Tandeckim. Tom ten obejmuje 11 recesów z lat 1530-1535. Umieszczone w nim przekazy zawierają wiele ciekawych informacji dotyczących zarówno stosunków wewnętrznych w samych Prusach Królewskich (zakres autonomii, indygenat, sądownictwo, prawo chełmińskie, sprawy Kościoła, relacje miast-szlachta), jak i polityki krajowej i zagranicznej prowadzonej wówczas przez króla i Polskę, a także stających w tym okresie przed krajem różnych wyzwań i zagrożeń. Sporo miejsca poświęcono w nich również m.in. na omówienie problemów monetarnych, fiskalnych (w tym kontrybucji), żeglugi, handlu lokalnego i dalekosiężnego oraz rzemiosła. Opublikowane materiały przechowywane są w Archiwum Państwowym w Gdańsku, dział 300, 29/10, k. 427-547 oraz 300, 29/11, k. 35-349v. W edycji protokoły opatrzone kolejnymi numerami w układzie chronologicznym. Publikację każdego recesu poprzedzają - wyróżnione kursywą - obszernie regesty w języku polskim i niemieckim, które mają ułatwić korzystającym zorientowanie się w treści poszczególnych protokołów oraz pozwolić – poprzez wprowadzoną przez wydawców numerację akapitów – na szybkie dotarcie do poszukiwanego fragmentu źródła.

Uzupełnieniem 3 tomu „Protokołów” jest artykuł opublikowany w 2011 r. wspólnie z prof. dr hab. J. Tandeckim pt. *Kontrybucja, supliki, skargi i sprawy poruszane w Malborku w 1531 r. (uzupełnienie recesu Sejmiku Generalnego Prus Królewskich z 8 maja)*. De facto jest

to załącznik do recesu z Sejmiku Generalnego zwołanego przez króla Zygmunta Starego na dzień 8 V 1531 do Malborka. We przekazie tym opisano znacznie dokładniej niż robiono to zwykle w recesach niektóre sprawy szczegółowe rozpatrywane w maju 1531 r. na sejmiku malborskim. Wśród nich na pierwszy plan wysuwa się problem ogłoszonej kontrybucji, płaconej od nieruchomości i majątku ruchomego szlachty, duchowieństwa, chłopów oraz miast i mieszczan, z wyszczególnieniem konkretnych stawek uiszczanych od poszczególnych składników (w tym surowców wykorzystywanych przez rzemieślników). W publikowanym źródle znaleźć można również informacje o sprawach spornych podnoszonych przez Gdańsk i biskupa warmińskiego, a także różne prośby i skargi małych miast, np. na tandeciarzy i Szkotów handlujących na jarmarkach, produkcję piwa i handel tym trunkiem przez karczmarzy wiejskich i niektórych duchownych, oraz – co było szczególnie popierane przez szlachtę i małe miasta pruskie i z terenu ziemi chełmińskiej – wnioski o przywrócenie w Toruniu dawnego prawa składu. Poruszono tu również wiele innych kwestii, m.in. jednolitej monety, jej przeliczania i handlu monetami, ceł i podatków, spławu drewna i innych towarów, a także zamieszczono odpowiedź przygotowaną dla posłów księcia pruskiego dotyczącą podobnych problemów (sprawy monetarne, handel cyną, areszt towarów w Gdańsku, handel chłopów i sołtysów, puste miejsca w miasteczkach, warzenia piwa przez rzemieślników, czy przywóz towarów do Prus Książęcych).

Zaplanowana w 2001 r. edycja protokołów Sejmiku Generalnego Prus Królewskich ma objąć wszystkie recesy z jego obrad z lat 1526-1569. Być może warto byłoby w tym miejscu zaznaczyć, iż udało się pozyskać środki na przygotowanie kolejnego tomu „Protokołów Sejmiku Generalnego Prus Królewskich (1536-1542)” w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki (11H 11 002180). Projekt ten będą realizował pod kierownictwem prof. dr hab. Janusza Tandeckiego w Towarzystwie Naukowym w Toruniu.

Równolegle interesowała mnie tematyka elektronicznego udostępniania źródeł. Odzwierciedlają to artykuły opublikowane w 2008 r. w tomie *Editionswissenschaftliche Kolloquien 2005/2007. Methodik - Amtsbücher, Digitale Edition - Projekte*. W artykule *Geschichtsquellen auf polnischen Internetseiten* wskazałem na 3 cele umieszczania źródeł historycznych w Internecie tj.: prezentacyjny, edukacyjny i naukowy. Zadaniem tego artykułu było omówienie polskich stron www udostępniających źródła historyczne. Szczególna uwaga została zwrócona na sferę metodologiczną zamieszczania źródeł na stronach internetowych. W związku z tym faktem interesowało mnie, jakimi modelami opisu źródeł historycznych

posługują się osoby prowadzące serwisy i portale internetowe ze źródłami historycznymi. W podsumowaniu artykułu wskazywałem na powolny, acz systematyczny rozwój projektów internetowego udostępniania źródeł. W przypadku omówionych serwisów www podkreśliłem przede wszystkim staranność wykonania prezentacji internetowych. Przygotowane strony internetowe były także dostosowane do przyjętych założeń związanych z celami poszczególnych projektów. W związku z tym w przypadku stron www stawiających sobie cel prezentacyjny i edukacyjny umieszczania źródeł historycznych w internecie starano się podkreślać wizualne walory materiałów archiwalnych. Noty opisujące takie źródła historyczne były tak przygotowane, aby zainteresować odbiorcę określonym wycinkiem historii. Serwisy www ze źródłami historycznymi stawiające sobie cele naukowe wyróżniała z kolei metodyczność prowadzonych prac. Można stwierdzić tutaj, że działania podejmowane przez autorów i twórców wspomnianych stron internetowych miały charakter konceptualno-strukturalny.

W tym samym tomie pokonferencyjnym w artykule *Eine Datenbank zu den Stadtbüchern von Thorn und Danzig* zająłem się kwestią opracowania modułu informatycznego, w którym można byłoby gromadzić, przetwarzać i udostępniać przygotowaną zgodnie z przyjętymi zasadami edytorskimi zawartość ksiąg miejskich. W erze wydawnictw multimedialnych i Internetu szczególnie ważnym zadaniem jest zaprojektowanie bazy danych, która pozwoli z czasem na złamanie w zakresie powstawania wydawnictw źródłowych monopolu edycji drukowanych. W tym kontekście w związku z realizowanymi projektami edytorskimi rozpoczęto w ośrodku toruńskim starania mające na celu przygotowanie bazy danych z opracowanymi księgami miejskimi. Podsumowując ten artykuł dochodziłem do wniosku, że w przyszłości należy raczej dążyć do opracowywania baz danych dla określonych serii ksiąg. W ten sposób unikniemy dostosowywania interfejsu posiadanego modułu informatycznego do specyfiki różnych ksiąg. Tworzona aplikacja będzie wówczas bardziej jednolita i przystępna. Zachodzące wokół nas zmiany w nowych technologiach z pewnością nie pozostaną bez wpływu na rozwój współczesnego edytorstwa źródeł historycznych. W tym wszystkim nie można zapomnieć jednak, że szczególnie cenną rzeczą, którą już posiadamy, są sprawdzone metody wydawnicze. Naturalnie konieczne będą mniejsze lub większe ustępstwa ze strony wydawców źródeł na rzecz informatyków. Zdawać sobie przecież należy sprawę z tego, że będziemy mieli w wielu przypadkach do czynienia z materiałami, do których trzeba będzie podejść indywidualnie. Warto w każdym bądź razie

mieć zawsze na uwadze efekt końcowy pracy w postaci udostępnienia opracowania źródła w Internecie. Jednocześnie otwierają się przed nami nowe perspektywy w związku z możliwością przeszukiwania zgromadzonych danych. Najważniejsze będzie więc zrozumienie, iż edytorstwo źródeł historycznych i z drugiej strony programowanie baz danych dla potrzeb wydawców to rzeczy trudne, ale mogące przynosić zadowalające wyniki.

Artykuł *Die Preussischen Bücher im Internet – ein Projekt der Stiftung für die Polnische Wissenschaft und der Wissenschaftlichen Gesellschaft zu Thorn* opublikowany w 2010 r. to przedstawienie projektu „Księgi pruskie w Internecie. Studium nad metodą elektronicznej publikacji źródeł” w ramach programu PARTNERZY Fundacji na rzecz Nauki Polskiej. Projekt był realizowany w Towarzystwie Naukowym w Toruniu, które we wniosku o dotację wskazywało na interdyscyplinarność pomysłu, który łączy nauki historyczne z informatyką. W ramach projektu zaplanowano zeskanowanie średniowiecznych i nowożytnych ksiąg miejskich i ksiąg proveniencji krzyżackiej wydanych w minionych latach przez Towarzystwo Naukowe (11 wydawnictw źródłowych, w tym dwa dwutomowe, opublikowane w latach 1936-1997 – łącznie 13 „Fontesów”). Następnie przewidziano dokonanie OCR (ang. Optical Character Recognition - w największym skrócie rozpoznanie tekstu w zeskanowanym dokumencie), po którym powinna nastąpić niezbędna weryfikacja i korekta plików tekstowych związana z możliwością wystąpienia błędów (literówek) po obróbce (około 5%). Przyjęto założenie, że każde wydawnictwo będzie sprawdzane i poprawiane przez dwie różne osoby. Równocześnie cały czas były wtedy prowadzone prace nad bazą danych, w której miały znaleźć się zapisy źródłowe z wydanych drukiem ksiąg. Z przygotowaniem elektronicznej publikacji źródeł wiąże się wypracowanie i przetestowanie nowych metod pracy. W znacznej liczbie przypadków przyjęte rozwiązania metodyczne i programistyczne nie będą potem w ogóle dostrzegalne dla użytkownika, którego będzie interesowała tylko konkretna informacja.

W artykule „*Księgi pruskie w Internecie*” - projekt finansowany przez Fundację na rzecz Nauki Polskiej opublikowanym w 2011 r. omówiłem już praktyczne efekty realizacji wspomnianego projektu. W bazie danych znalazło się ostatecznie 15 średniowiecznych i nowożytnych ksiąg miejskich i ksiąg proveniencji krzyżackiej wydanych w minionych latach przede wszystkim przez Towarzystwo Naukowe w Toruniu. Aplikacja, w której umieszczono księgi, została przygotowana w bazie danych SQL (ang. Structured Query Language - strukturalny język zapytań używany do tworzenia, modyfikowania baz danych oraz do

umieszczania i pobierania danych z baz danych) w powiązaniu z językiem PHP. Zastosowane oprogramowanie to najnowsza wersja MySQL (wolnodostępny system zarządzania relacyjnymi bazami danych). Ważniejszy jest jednak fakt, że zdecydowano się na przygotowanie aplikacji z możliwością uwidaczniania w XML. Przypomnijmy w tym miejscu, że HTML to bardzo sztywna struktura, która umożliwia jedynie zapisywanie typowych dokumentów hipertekstowych. XML (ang. Extensible Markup Language, w wolnym tłumaczeniu Rozszerzalny Język Znaczników) z kolei jest uniwersalnym językiem bez predefiniowanego zbioru znaczników. XML pozwala także na wymianę danych między bazami, co oznacza, że nie jesteśmy uzależnieni od oprogramowania i w przyszłości będziemy mogli ewentualnie przeprowadzić migrację danych. Projekt koncentrował się na źródłach, które zostały już wydane drukiem w minionych latach. Być może już w niedalekiej przyszłości należałoby przetestować posiadaną aplikację pod jeszcze jednym kątem. Mianowicie należałoby sprawdzić przydatność bazy danych w procesie opracowania i przygotowania źródła do druku. W podsumowaniu omawianego artykułu padło pytanie dlaczego decydujemy się na unifikację w jednej bazie danych tak różnorodnych ksiąg? Po pierwsze wprowadzanie do bazy danych i udostępnianie różnych ksiąg przynosi cenne doświadczenia, które zostaną wykorzystane w przyszłości. Po drugie wspomniana unifikacja przynosi nową jakość. W jednej bazie danych ujęto 15 ksiąg z określonego terenu, dzięki czemu uzyskano wiele nowych możliwości wyszukiwawczych. Trud pracy włożony w rozwiązania metodyczne i programistyczne związane z prezentowanym projektem przynosi więc badaczom nowe możliwości analizy przekazów historycznych.

Za jedną ze swoich najważniejszych prac w dorobku uznaję *Glosarium wyrazów i zwrotów ze średniowiecznych źródeł pruskich* opracowane wspólnie z prof. dr hab. Januszem Tandeckim i opublikowane w 2011 r. Glosarium obejmuje ważniejsze wyrazy niemieckie, łacińskie, sporadycznie również polskie występujące w opublikowanych drukiem w Polsce średniowiecznych źródłach z terenu Prus, wśród których największą część tworzą przekazy toruńskie, w mniejszym stopniu elbląskie, gdańskie i chełmińskie oraz wybrane źródła krzyżackie. Do większości wspomnianych wydawnictw źródłowych zostały dołączone indeksy rzeczowe, które stały się cenną podstawą wyjściową do tworzenia tego glosarium. Należy wyraźnie zaznaczyć, że bez tych wcześniejszych działań edytorskich nie byłoby możliwe przygotowanie tej publikacji. W glosarium wykorzystano również niektóre terminy występujące w Aktach Stanów Prus Królewskich opracowane wcześniej przez Andrzeja

Bzdęę oraz Halinę Zawadzką (Słownik trudniejszych wyrazów niemieckich w Aktach Stanów Prus Królewskich, T. I-II, (1479-1492), oprac. A. Bzdęga, przy współprac. H. Zawadzkiej, Toruń 1959 (Fontes TNT 44)). W końcowym etapie prac włączono do glosarium terminy tłumaczone w wybranych publikacjach opartych na materiałach źródłowych do dziejów średniowiecznych Prus.

Publikacja ta w znacznej mierze opiera się więc na wynikach prac i doświadczeniach wielu pokoleń historyków oraz edytorów zajmujących się dotąd dziejami Prus i miast z tego terenu oraz zakonu krzyżackiego. Dość pokaźna liczba wykorzystanych do przygotowania glosarium edycji wraz z dołączonymi do nich indeksami rzeczowymi nałożyła na autorów tej publikacji również wymóg pewnego ujednolicenia dotychczasowych tłumaczeń terminów dawnych. Indeksy rzeczowe do wymienionych wydawnictw źródłowych były przygotowywane na przestrzeni kilkudziesięciu lat przez bardzo różne osoby. Wiele zamieszczonych w nich identycznych terminów posiadało różne tłumaczenia, co dodatkowo wymagało interwencji autorów glosarium przy jego opracowywaniu. Należy w tym miejscu wyraźnie zaznaczyć, że problem synonimów był jednym z ważniejszych zadań, z którymi przyszło zmierzyć się autorom glosarium w przypadku tłumaczeń. W kilku wypadkach zdecydowano się wręcz na poprawienie lub uzupełnienie istniejących przekładów terminów, które okazywały się nie do końca precyzyjne. Autorzy sięgali jednak wówczas do tekstu źródła badając każdorazowo kontekst danego terminu. Nie zdecydowano się natomiast na umieszczenie w glosarium określeń, których tłumaczeń wydawcy źródeł nie byli pewni.

Jednym z ważniejszych problemów związanych z przygotowywaniem terminów starych, które miały znaleźć się w glosarium była homonimia. Autorzy spotkali się z wieloma przypadkami wyrazów homonimicznych oraz synkretyzmem form fleksyjnych. Trzeba dodać, że szczególnie w przypadku tekstów niemieckich, nie można było posilkować się tu rodzajnikami, które w średniowiecznych przekazach źródłowych ulegały deformacjom spowodowanym dialektem lub pisownią. Kwestia takiego samego brzmienia słów mających różne znaczenia była dodatkowo zakłócona w średniowieczu specyfiką pruską, gdzie mamy do czynienia zarówno z językiem środkowoniemieckim, jak i dolnoniemieckim. Kolejnym zagadnieniem, które należało uwzględnić w trakcie zestawienia terminów w glosarium była polisemia, gdzie jedno słowo miało więcej niż jedno znaczenie. Należy wyraźnie zaznaczyć, że w zależności od kontekstu część terminów mogłaby być z pewnością tłumaczona również w inny nieuwzględniony w tym zestawieniu sposób. Ponadto nierzadko średniowieczne

terminy źródłowe nie mają już swojego bezpośredniego odpowiednika we współczesnym języku polskim. Tłumaczenie takiego terminu było więc w tym momencie sprawą bardzo trudną, dlatego w glosarium pojawia się niekiedy w wyjaśnieniu wręcz jego krótka definicja lub opis.

Układ haseł w glosarium jest alfabetyczny. Terminy niemieckie, łacińskie i polskie podawano w brzmieniu źródłowym z odesłaniem do hasła głównego. Wprowadzenie do słowniczka terminów łacińskich i polskich spowodowało, że w zastosowanym układzie alfabetycznym nie można było oprzeć się wyłącznie na kryteriach fonetycznych, szczególnie przydatnych dla haseł z języka niemieckiego. Użytkownik glosarium może jednak posiłkować się licznymi odwołaniami do haseł głównych.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo - badawczych (artystycznych).

Pośród pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych wymienilibym współpracę przy redakcji tomów pokonferencyjnych Editions-wissenschaftliches Kolloquium 2011. Quellen kirchlicher Provenienz. Neue Editions-vorhaben und aktuelle EDV-Projekte, hrsg. v. H. Flachenecker und J. Tandecki unter Mitarbeit K. Kopiński, Toruń 2011 oraz Belliculum diplomaticum IV Thorunense. Dyplomatyka staropolska - stan obecny i perspektywy badań, red. W. Chorążyczewski, J. Tandecki przy współpracy K. Kopiński, Toruń 2011.

Pragnę zauważyć, że publikacje te nawiązują do tematyki źródłoznawstwa i edytorstwa. Tom Editions-wissenschaftliches Kolloquium 2011 jest pokłosiem dziesiątej konferencji z cyklu „Edycje niemieckojęzycznych i łacińskojęzycznych źródeł historycznych z basenu Morza Bałtyckiego (XIV-XVI w.)”, na których dyskutowane były zagadnienia związane z edycją źródeł historycznych z rejonu Morza Bałtyckiego. Organizowana na przemian w Toruniu i w Würzburgu (wcześniej w Berlinie) seria konferencji pozwala na nawiązanie nowych oraz kontynuowanie dotychczasowych form współpracy naukowej pomiędzy badaczami z Polski i Niemiec, a także wymianę doświadczeń oraz informacji o ostatnich osiągnięciach edytorskich i planach na przyszłość. W omawianym tomie zdecydowano się głównie na omówienie nowych pomysłów i zamierzeń w zakresie publikacji szeroko pojmowanych źródeł proweniencji kościelnej. Nie zabrakło w nim również miejsca na referaty informujące np. o nowych przedsięwzięciach edytorskich dotyczących innej tematyki. W tomie znajdują się też artykuły poświęcone problematyce elektronicznej edycji źródeł.

Tom *Belliculum diplomaticum IV Thorunense* jest natomiast pokłosiem kolejnej z cyklu konferencji zainicjowanych w 2003 r. przez ówczesnych kierowników Zakładów Archiwistyki działających na UMCS i UMK. Pierwotnie miał on podsumować prace nad zakończonym w 2011 r., a firmowanym przez Instytut Historii PAN, nowym polskim podręcznikiem dyplomatyki staropolskiej, napisanym przez zespół dyplomatyków i archiwistów wywodzących się z różnych uniwersytetów i placówek badawczych. Tylko część współautorów tej planowanej syntezy opublikowała artykuły na temat zauważonych w trakcie badań trudności i ciągle jeszcze nie rozwiązanych problemów, na które się natknęli podczas pisania swoich części książki (Waldemar Chorążyczewski, Wojciech Krawczuk, Janusz Łosowski, Krzysztof Syta). Pozostali autorzy przedstawili konkretne wyniki swoich studiów dotyczących określonych działów tej nauki.

Ważny jest dla mnie również inny cykl artykułów, które ukazały się w tomach pokonferencyjnych i czasopismach krajowych. Dotyczy problematyki systemu informacji archiwów państwowych w Polsce. W kolejności chronologicznej wskazałbym tutaj na publikację: *Bazy danych archiwum toruńskiego – nowe możliwości wyszukiwania informacji* [w:] *Historyk – archiwista - komputer. Historyk a nowoczesny system informacji archiwalnej. Materiały z konferencji Toruń, 10 i 11 kwietnia 2003 roku*, red. R. Degen, H. Robótka, Toruń 2004, s. 83-94;

Komputeryzacja a zamiany we współczesnej ewidencji syntetycznej archiwów państwowych, *Archiwista Polski* 40(2005), nr 4, s. 23-39;

Wpływ komputeryzacji na opracowywanie w archiwach państwowych dokumentacji aktowej [w:] *Seria 3: ePublikacje Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, nr 2: *E-włączenie czy e-wyobcowanie?* red. Maria Kocójowa, Kraków 2006 (w postaci CD-ROM: ISBN 83-921593-1-4);

Z problemów zarządzania informacją naukową w archiwach państwowych - próba oceny skutków uproszczonego opracowania zespołów archiwalnych, [w:] *Archiwa w nowoczesnym społeczeństwie. Pamiętnik V Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich Olsztyn 6-8 września 2007 r.*, red. J. Poraziński, K. Strykowski, Warszawa 2008, s. 473-482;

Problem powtarzalności danych w wypełnianiu komputerowych baz archiwów państwowych, *Klio* 10(2008), s. 135-144.

